

CONTROVERSE PRIVIND HUȚULII DIN BUCOVINA

CONSTANTIN-ANDREI PĂTRĂUCEAN
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
E-mail: andreiconstantin150@gmail.com

Controversies Regarding the Hutsuls of Bukovina

(Abstract)

The origin of the Hutsul population is a subject intensely debated by researchers, as the lack of historical documents leads specialists to propose numerous theories, some of which are contradictory. Generally, the Hutsul population is considered to be an ethnic group of Slavic origin, but with various cultural and linguistic influences. Researchers, however, believe that the Hutsul ethnic group formed through the fusion of several ethnic categories, such as Romanians, Slavs, Thracians, Geto-Dacians etc., and are recognized for their almost ascetic lifestyle in mountainous areas, practicing transhumance. In the Romanian part of Bukovina, the Hutsuls live in villages and communities in Suceava County, such as Brodina, Izvoarele Sucevei, Moldova Sulița, Ulma, Moldovița, but they are dispersed in mountainous areas. In the Ukrainian part, the area inhabited by Hutsuls extends across several districts: the Putila Valley towards Cheremosh, as well as in Vyzhnytsia or Verkhovyna, and in the Transcarpathian region, with specialists thus dividing the Hutsuls into three main categories: Bukovinian, Galician, and Transcarpathian.

Keywords: civilization, Hutsuls, origin, history, contradictions.

(Rezumat)

În ceea ce privește originea populației huțule, acesta este un subiect intens discutat de cercetători, întrucât lipsa unor documente istorice face ca specialiștii să emită multe teorii, unele dintre acestea contradictorii. În general, populația huțulă este considerată ca fiind un grup etnic de origine slavă, dar care are diverse influențe, atât culturale, cât și lingvistice. Cercetătorii consideră însă că grupul etnic huțul s-ar fi format prin fuziunea mai multor categorii etnice, cum ar fi românii, slavii, tracii, geto-dacii etc. și care se recunosc prin traiul aproape ascetic în zonele de munte, practicând transhumanța. În partea românească a Bucovinei, huțulii locuiesc în sate și comunități din județul Suceava, cum ar fi: Brodina, Izvoarele Sucevei, Moldova Sulița, Ulma, Moldovița, aceștia fiind dispersați însă în zone montane. În partea Ucrainei, zona locuită de huțuli se întinde în mai multe raioane: valea Putilei către Ceremuș, dar și în

Vijnița sau Verhovina, precum și în regiunea Transcarpatia, specialiștii împărțind astfel huțului în trei mari categorii: bucovineni, galițieni și transcarpatici.

Cuvinte-cheie: civilizații, huțuli, origine, istorie, contradicții.

În ceea ce privește originea populației huțule, acesta este un subiect intens discutat de cercetători, întrucât lipsa unor documente istorice clare face ca specialiștii să emită multe teorii, unele dintre acestea contradictorii. În general, populația huțulă este considerată ca fiind un grup etnic de origine slavă, dar care are diverse influențe, atât culturale, cât și lingvistice. Cea mai larg acceptată teorie este că huțului sunt de origine slavă, fiind un grup minoritar care s-a format prin amestecul diverselor triburi slave, inclusiv ucraineni și polonezi. „Limba huțulă” este un dialect al limbii ucrainene, cu influențe din polonă, română și alte limbi slave.

Mugur Andronic, în studiul dedicat minorității huțule din Bucovina, îi numește pe aceștia „o adevărată enigmă a etnologiei”¹, din cauza originii și identității lor etnice complexe și controversate. Lipsa unor dovezi clare privind originea lor precisă, amestecul cultural cu vecinii și izolarea lor geografică în zonele montane au făcut dificilă o clasificare clară din punct de vedere etnologic. Această ambiguitate și diversitate a surselor despre trecutul lor îi transformă pe huțuli într-o „enigmă” pentru cercetători.

Deși primele așezări durabile din Bucovina apar abia în secolul al XIV-lea, în zona Vama-Câmpulung², în secolele al XV-lea – al XVIII-lea s-au dezvoltat treptat forme de locuire de-a lungul bazinelor hidrografice. Acestea au inclus locuințe sezoniere, amplasate în arealul altitudinal și utilizate pentru fânașurile montane, spații care, în timp, au devenit habitatul permanent al populației huțule. Pe baza documentelor istorice și a tradițiilor orale, se consideră că huțului sunt o populație de origine est-slavă, care a migrat în zona Bucovinei începând cu secolele al XV-lea – al XVI-lea, stabilindu-se astfel în regiunile montane, unde au găsit un spațiu prielnic pentru activitățile lor de bază: păstoritul și prelucrarea lemnului. În comparație cu populațiile din zonele joase, huțului au preferat să trăiască pe vârfurile munților, datorită izolării oferite de peisajul montan, care le permitea să păstreze mai bine tradițiile și modul de viață autonom. Treptat, în fața invaziilor și schimbărilor politice din regiune, huțului au căutat adesea refugiu în zone greu accesibile, unde puteau să se apere mai ușor și să fie mai independenți față de autoritățile statale.

George Nimigeanu, în singura teză de doctorat³ care tratează specificul huțulilor din Bucovina, analizând mai multe ipoteze, ajunge la concluzia că grupul etnic huțul

¹ Mugur Andronic (redactor), *Huțului, o minoritate din Bucovina*, Suceava, Societatea Culturală „Ștefan cel Mare” – Bucovina, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, 1998, p. 13.

² *Ibidem*, p. 14.

³ George Nimigeanu, „Huțanii din Bucovina. Studiu de geografie umană și etnografie”, extras din „Revista Geografică Română”, anul IV, fasc. II–III, 1941.

s-ar fi format prin fuziunea mai multor categorii etnice, cum ar fi românii, slavii, tracii, geto-dacii etc., care se recunosc prin traiul aproape ascetic în zonele de munte, practicând transhumanța.

Puținele documente care s-au păstrat atestă că huțulii s-au stabilit pe vârfurile munților ce aparțineau de Mănăstirea Putna, fiind consemnați astfel istoric în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Una dintre cele mai importante mențiuni documentare, în opinia noastră, este aceea prin care arhimandritul Vartolomei Măzăreanu, hirotonit la mănăstirea Putna în 1743 și ales pentru a treia oară egumen al acesteia, menționează într-un uric, datat 20 mai 1762, că cedează opt munți unor „ruși din Putila, situați la hotarul Ceremușului”, întărind astfel prezența și influența huțulilor în această regiune, conform mențiunii documentare din volumul VI al *Documentelor bucovinene*, de Teodor Bălan: „1762, Mai 20. Egumenul Putnei Vartolomei cedează unor ruși din Putila opt munți situați la hotarul Ceremușului. Vartolomei, arhimandrit [al] sfintei mănăstirii Putnei și cu frații dat-am încredințată scrisoare noastră oamenilor ruși dela Putila [...] Acești oapt munți care anume i-am scris mai sus să-i stăpânească fiește carile neintrând unul în parte altue ce să-i țae tocma după cum i-au hotărât părinții cei vechi [ai] acestii sfintei mănăstiri și după tocmală ce am avut cu dânșii să dei adetiul sfintei mănăstiri în tot anul de fiește care munte câte noasprezece oai mieșoare bune care o plăce trimeșilor mănăstirei, cum și primăvărâtecul în fiește care an după vechiul obicei si acest dat să-l dei în fiește care anu în luna lui Iulie după vechiul obicei; așijdire la care dat să dei toată stână câte un vecicari și câte un caș mare, mai mult nimică, așijdire sănt dator numiți Ruși după tocmala ce am făcut cu dânșii, oameni străini să nu priimască întie dânșii, mai ales oameni răi, tâlhari, încât de s-ar întâmpla să vie la dânșii de aiure oameni răi sau tâlhari îndată să facă știre la mănăstire și în tot chipul să silească ca să ferească mănăstire de oameni răi. Drept aceea de acum înainte numiții ruși dându pe tot anul adetiul sfintei mănăstirii de plin după cum scrie mai sus să stăpânească numiți munți cu pace, altu nimeni fără de voe lor să nu între întru acei munți și pentru credința li s-au dat aceasta încredințată scrisoare cu pecete sfintei mănăstirii și de noi iscălită, așijdire și noi am luat dela dânșii zapis asemenea acestii scrisori”⁴.

Această mențiune documentară atestă prezența și influența huțulilor în această regiune, legată de Mănăstirea Putna, care le-a cedat opt munți unor familii din Putila, menționate aici ca „ruși”, termen care îi desemnează pe huțuli. Interpretarea documentului poate fi realizată având în vedere cedarea pământurilor, identificarea beneficiarilor, obligațiile față de mănăstire, securitatea teritoriului sau chiar aspecte lingvistice și etnice. Este prezentată astfel o relație contractuală între mănăstire și acești locuitori, ceea ce reflectă atât importanța resurselor montane, cât și controlul mănăstirii asupra teritoriilor. Pământurile cedate sunt clar delimitate și atribuite

⁴ Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. VI, 1760–1833, București, Editura Casei Școalelor și a Culturii Poporului, 1942, pp. 55–57.

anumitor familii, ceea ce sugerează o stabilire permanentă a acestor huțuli pe respectivele teritorii. Huțulii care primesc munții au datoria de a plăti un tribut anual sub forma unor oi „mieșoare bune” și alte produse pastorale. Aceste obligații tradiționale demonstrează că resursele montane erau utilizate în principal pentru păstorit, iar huțulii își asigurau dreptul de a folosi aceste teritorii prin îndeplinirea unor datorii economice față de mănăstire. Un alt aspect important este stipularea în document că acești huțuli sunt responsabili de securitatea teritoriilor lor. Li se interzice să primească „oameni răi, tâlhari”, iar dacă astfel de indivizi ar ajunge în zona lor, huțulii aveau obligația de a raporta imediat la mănăstire. Această clauză reflectă preocuparea pentru securitatea regiunii și rolul pe care huțulii îl aveau în menținerea ordinii în zonele izolate montane. Astfel, se dezvoltă un paradox, întrucât huțulii erau percepuți de unii ca fiind prădători, dar cu toate acestea, Mănăstirea Putna le încredințează chiar rolul de paznici împotriva tâlharilor. Acest contrast subliniază o dublă realitate: pe de o parte, stereotipurile și percepțiile negative despre huțuli, iar pe de altă parte, încrederea mănăstirii în capacitatea acestora de a proteja braniștea. Astfel, huțulii, considerați uneori periculoși, devin în mod oficial responsabili de menținerea ordinii și de apărarea împotriva infractorilor.

În continuare, vom aborda clasificarea originilor huțulilor, așa cum sunt prezentate acestea în diverse studii de specialitate. Ne vom orienta atenția, în mod special, asupra cercetărilor lui Ion Nistor și ale lui Mugur Andronic. Studiile acestora, apărute la distanță de aproape un secol, se remarcă printr-o documentare riguroasă și o analiză detaliată și aduc contribuții importante în înțelegerea migrațiilor huțulilor, oferind perspective esențiale asupra traseului istoric al acestui grup etnic.

Originea ruteană a huțulilor. Teorii și perspective

Istoricul Ion Nistor arată că procesul de romanizare și asimilare etnică a avut rezultate diferite în funcție de regiune. În Moldova, populația ruteană (slavă) a fost complet romanizată, în timp ce în Galiția, coloniile românești au fost asimilate de ruteni. Astfel, fiecare teritoriu a trecut printr-un proces de integrare culturală specific, cu succes în transformarea identitară a populațiilor locale. Însă, în regiunile de graniță, lucrurile au stat diferit, în special în zona Ceremușului. Acolo, rutenii rămâneau în contact direct și constant cu compatrioții lor din Galiția, primind întăriri etnice, ceea ce le-a permis să își mențină identitatea etnică. Aceasta a fost o realitate mai ales în zonele montane din Bucovina, unde populația ducea o viață seminomadă și era axată pe păstorit. O populație seminomadă, care își schimbă frecvent locul de trai, este foarte greu de asimilat. Astfel, este posibil ca pribegii ruteni din munții Moldovei, de la granița cu Galiția, să fi reușit să își păstreze nealterată identitatea națională de-a lungul timpului. Acești ruteni, care au trăit izolați de-a lungul timpului, sunt cunoscuți sub numele de huțuli. Românii îi numeau

uneori, într-un sens peiorativ, „huțani”. În trecut, huțulii își spuneau „verhoviți”⁵, un termen care înseamnă „oameni ai munților” sau „munteni”, subliniind legătura lor puternică cu regiunile montane în care s-au stabilit.

Huțulii, pe de altă parte, sunt considerați o ramură specifică a rutenilor, care s-a dezvoltat în regiunile montane din Carpații de Est, în special în zona Bucovinei și Maramureșului. Deși li se atribuie statutul de subgrupare a rutenilor, cercetătorii susțin că huțulii au propria lor identitate etnică și culturală, având tradiții, obiceiuri și un dialect specific, ceea ce îi diferențiază de ceilalți ruteni. În lucrarea lui Nicolae Iorga despre oamenii din Bucovina, acesta subliniază că rutenii din zona Siretului îi vor depăși numeric pe români, afirmând, citând un german, că în următorii 50 de ani nu vor mai exista români în Bucovina. Originea rutenilor, ar fi, conform lui Iorga, tot Galiția: „Rușii aceștia, ce se văd astăzi, au fost aduși însă din Galiția sau sunt o scursoare a curentului de acolo. Rușii îi arată fața și trecutul; rareori vezi printre ei mândra față oacheșă a românilor. Rutenizarea nu poate să vină decât de la un număr strivitor de mare al străinilor, așezat în vreun sat cu puțini români bășinași. Așa e peste Prut, aici însă – nu”⁶. Prin expresia „scursoare a curentului de acolo,” Iorga pare să sugereze că acești oameni nu sunt reprezentativi pentru populația locală autentică, ci mai degrabă un rezultat al unui val migrator neautentic și inferior din punct de vedere cultural. Iorga atribuie procesul de rutenizare unei presiuni demografice copleșitoare, susținând că aceasta nu are loc prin influență culturală sau spirituală, ci prin numărul mare al străinilor care se stabilesc în sate cu puțini români.

Legătura dintre ruteni și huțuli este astfel etnică, deoarece huțulii sunt considerați a face parte din grupul mai larg al rutenilor, dar cultural și istoric, huțulii au dezvoltat un set distinct de practici și trăsături care îi deosebesc în mod clar. Un element de diferențiere este modul de viață și ocupațiile tradiționale. Huțulii s-au dezvoltat în zonele montane ale Carpaților de Est și au un mod de viață pastoral specific, bazat pe creșterea animalelor (în special vite, oi și cai huțuli), precum și pe activități legate de exploatarea pădurilor și prelucrarea lemnului. În schimb, rutenii din alte zone, cum ar fi cei din Galiția sau Polonia, au fost în general mai orientați spre agricultură de câmp și alte activități economice nelegate de munte. Astfel, stilul de viață montan, legat de activitățile pastorale, poate fi un element distinctiv important al huțulilor față de ceilalți ruteni.

Erich Kolbenheyer a oferit o descriere detaliată a huțulilor în lucrarea sa despre motivele din industria casnică de broderii din Bucovina, publicată la Viena în 1912.

⁵ Termenul „verhoviți” provine din regiunea Verhovina (sau Verkhovyna), situată în Ucraina, care face parte din Carpații Orientali. Verhovina este o zonă montană cunoscută pentru tradițiile sale etnografice și pentru comunitățile de păstori, având legături culturale și lingvistice cu huțulii. Această denumire reflectă nu doar geografia, ci și identitatea culturală a locuitorilor din acea zonă, parte a regiunii Ivano-Frankivsk.

⁶ Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Bucovina*, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva”, 1905, pp. 187–188.

În această lucrare, Kolbenheyer menționează: „Huțulii, în general, sunt un grup etnic înrudit cu rutenii și sunt, în special, foarte apropiați și din punct de vedere lingvistic. Ei locuiesc în părțile montane ale țării, situate la sud de Czeremosz, în apropierea graniței cu Galiția. Deoarece, în ceea ce privește îmbrăcămintea și ornamentica broderiilor afișate pe aceasta, ei prezintă anumite caracteristici distincte în comparație cu rutenii din câmpie, sunt în mod special menționați aici, iar în considerațiile următoare, dacă este cazul, aceste particularități vor fi întotdeauna subliniate”⁷. Erich Kolbenheyer subliniază astfel că huțulii sunt un grup etnic strâns înrudit cu rutenii și foarte asemănător din punct de vedere lingvistic. Ei locuiesc în regiunile montane situate la sud de Ceremuș, în apropierea graniței cu Galiția. Tradițiile și stilurile lor de îmbrăcăminte, inclusiv ornamentica broderiilor, prezintă însă și trăsături distincte în comparație cu cele ale rutenilor.

Ion Nistor subliniază că, la momentul venirii lor în Bucovina, huțulii vorbeau limba ruteană și erau considerați slavi veritabili, fapt ce sugerează o apartenență etnică clară în acea perioadă. Această caracterizare contribuie la înțelegerea originii și evoluției culturale a huțulilor în contextul diversității etnice a regiunii. Istoricul nu a luat în considerare alte posibile origini ale huțulilor, concentrându-se exclusiv pe momentul venirii lor în Bucovina, când aceștia erau caracterizați drept slavi veritabili și vorbitori de ruteană. Această perspectivă limitează interpretările etnogenezei huțulilor la o singură variantă, fără a explora alte ipoteze legate de originea acestui grup etnic: „La sălășluirea lor în Moldova, huțanii vorbeau rutenește și erau slavi veritabili, astfel că diferitele ipoteze privitoare la originea lor nu ne importă în acest context. La trecerea lor în Bucovina, ei erau slavi care se înțelegeau întreolaltă într-un dialect malorus sau rutean și pentru acest motiv trebuie să-i considerăm ca ruteni și să cercetăm care era raportul nostru față de ei”⁸.

În sprijinul susținerii originii rutene galițiene, Ion Nistor utilizează studiul generalului Enzenberg, guvernator militar al Bucovinei, susținând astfel că unul dintre motivele pentru care se observă clar că huțulii provin din Galiția este reprezentat de ornamentica tradițională a țesăturilor și a simbolurilor huțule din spațiul românesc care este identică cu cel al huțulilor din Galiția și în același timp diferit de cel al românilor, fapt care contrazice, într-o oarecare măsură, teoria de mai sus a lui Kolbenheyer: „broderiile huțanilor se deosebesc cu desăvârșire de ale

⁷ Erich Kolbenheyer, *Motive der hausindustriellen Stickerei in der Bukowina*, Viena, 1912, p. 9. În original: „Die Huzulen, im allgemeinen ein den Ruthenen stammverwandter Volksschlag und denselben insbesondere auch sprachlich sehr nahestehend, bewohnen die südlich des Czeremosz gelegenen, an Galizien grenzenden gebirgigen Teile des Landes; da sie hinsichtlich der Tracht und der darauf zum Ausdruck gebrachten Stickerei-Ornamentik den Ruthenen des Flachlandes gegenüber gewisse charakteristische Eigentümlichkeiten zeigen, so sind sie hier namentlich hervorgehoben und ist auch bei den folgenden Betrachtungen gegebenen Falles stets auf diese Sonderheiten hingewiesen”.

⁸ Ion Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic*, Viena, Lipsca, Librăriile „Socec & Comp. și C. Sfetea”, 1915, p. 31.

românilor din cauza motivelor lor exclusiv geometrice și sunt așa congruente cu ornamentica huțanilor din munții Galiției și cu a rutenilor din vecinătatea acelora, încât originea comună a acestor motive nu poate fi trasă la îndoială”⁹. În sprijinul acestei afirmații, aduce drept exemplu și un vers dintr-un vechi cântec huțul: „Vine huțanul din Colomea și huțanca din Bahna”.

În sprijinul tezei privind originea ruteană a huțulilor, drept concluzie, Ion Nistor își susține argumentația prin analiza perspectivelor exprimate de Asbóth, Picker și Kaindl: „Aceștia erau deci ruteni galițieni care vorbeau *un dialect propriu rusniac*, cum ne comunica Asbóth. Picker și Kaindl îi revendică cu drept cuvânt pentru ruteni”¹⁰.

Influențe ucrainene în identitatea huțulilor

R. Martel, cercetător francez, îi consideră pe huțuli drept „cel mai pur tip ucrainean”¹¹, conform observațiilor lui Mugur Andronic. Alți cercetări văd în populația huțulă rezultatul unei interacțiuni complexe între diferite grupuri etnice de-a lungul timpului. Etnologul P. Caraman consideră¹², de asemenea, că huțulii ar putea fi rezultatul suprapunerii populației ucrainene peste o populație autohtonă care nu este identificată clar. Aceasta ar sugera că huțulii au moștenit atât tradiții locale, cât și influențe din partea vecinilor ucraineni. Chiar dacă acesta prezintă și faptul că ar fi români slavizați, insistă pe apartenența ucraineană susținând că huțulii au fost influențați semnificativ de tradițiile și obiceiurile ucrainene, mai ales datorită proximității geografice și a interacțiunilor între cele două grupuri. Aceasta include nu doar elemente de limbaj, dar și tradiții folclorice, costume, muzică și obiceiuri de viață. Există însă o distincție importantă între identitatea huțulilor și cea ucraineană, deși aceștia vorbesc un dialect slav.

Chiar dacă huțulii sunt adesea asociați cu ucrainenii din punct de vedere lingvistic și geografic, se diferențiază clar prin trăsături somatice, culturale și spirituale, conform lui Ioan Pătruț, care utilizează analizele lui Kaindl¹³. La începutul stăpânirii austriece în Bucovina, huțulii erau adesea incluși în categoria galițienilor, un termen folosit pentru a-i descrie pe ruteni (ucraineni). Însă, începând cu secolul al XIX-lea, după 1817, huțulii au început să fie recunoscuți ca un grup distinct. Aceasta reflectă o evoluție în înțelegerea identităților etnice din regiune și o recunoaștere treptată a diversității etnice și culturale din Bucovina.

⁹ *Ibidem*, p. 35.

¹⁰ *Ibidem*, p. 34.

¹¹ Mugur Andronic, *op. cit.*, p. 22.

¹² Petru Caraman, „Frescă huțulă”, în „Însemnări ieșene”, anul V, vol. XIII, nr. 3, 1940, pp. 1–24.

¹³ Ioan Pătruț, *Fonetica graiului huțul din Valea Sucevei*, București, Editura Academiei R.P.R., 1957, p. 7.

Mugur Andronic subliniază¹⁴ că bătrânii din comunitățile huțule continuă să afirme faptul că ei nu sunt ucraineni și se diferențiază de aceștia. Aceasta arată cât de profundă este percepția distinctivității lor etnice, păstrată de-a lungul generațiilor. Identitatea lor se bazează nu doar pe trăsăturile fizice și culturale, ci și pe o conștiință istorică și identitară puternică.

Ucrainenii au dorit în permanență să-i asimileze pe huțuli, încă din secolul al XIX-lea, atunci când, sub ocupație imperială, limba ucraineană devenise limbă de predare în școlile din comunitățile huțule. Arta ouălor încondeiate pentru care huțulii sunt recunoscuți pe plan național și internațional este absorbită de ucraineni, care consideră acest obicei ca fiindu-le propriu. În acest sens, cercetătorul Mugur Andronic susține: „Din punct de vedere religios, huțulii au fost și sunt ortodocși, pe când ucrainenii sunt greco-catolici. Astăzi vorbim o limbă slavă, desprinsă demult din slava comună, dar prin aceasta nu înseamnă că suntem slavi. Din punct de vedere antropologic, etnia noastră se apropie mult de cea românească, având alte caractere și nu slave. La constituirea lor etnică deci, huțulii au ca fundament origini dacice și apoi românești”¹⁵.

Ipoteza etimologică legată de cuvântul românesc „hoț”

Pentru a înțelege pe deplin originea huțulilor, este esențial să explorăm nu doar aspectele istorice și culturale, ci și etimologia termenului „huțul”. Analiza lingvistică a numelui poate oferi indicii importante despre identitatea și evoluția acestui grup etnic. În studiile sale despre românii și rutenii din Bucovina, istoricul Ion Nistor, care susține originea slavă a huțulilor, menționează ipotezele unor cercetători care leagă acest etnonim de cuvântul românesc „hoț”. Aceștia sugerează că, prin diverse modificări fonetice și deplasarea accentului, termenul ar fi evoluat astfel: *hoț* → *hóțul* → *huțul*. Asocierea nu este gratuită, întrucât huțulii erau renumiți pentru numeroasele lor prădăciuni, în special pentru raidurile frecvente asupra zonei Bistriței, unde se remarcă prin furtul de animale, o practică intens răspândită în rândul comunității lor. Totuși, Ion Nistor respinge această teorie, susținând că huțulii nu ar fi acceptat un nume cu conotații peiorative, deși există documente care atestă implicarea lor în jafuri extinse până în zona Bistriței¹⁶.

De asemenea, Em. Grigorovitză¹⁷ argumentează că actualul sat Ciumârna, unde trăiește o importantă comunitate de huțuli, ar fi fost cândva refugiul unor hoți de vite, iar legendele locale vorbesc despre dealurile din împrejurimi ca fiind pline de comori ascunse de acești prădători.

¹⁴ Mugur Andronic, *op. cit.*, p. 23.

¹⁵ Mugur Andronic, *op. cit.*, p. 82.

¹⁶ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 30.

¹⁷ Emanuil Grigorovitză, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, Atelierele grafice „Socec & Co., Societate Anonimă”, 1908, p. 65.

În studiul citat mai sus¹⁸, Ion Nistor aduce în discuție un document din 2 septembrie 1621, în care voievodul Ardealului, Ștefan Bethlen, îi califică pe huțuli drept tâlhari, ca urmare a furturilor de vite pe care aceștia le-au comis în zona Bistriței. Se pune accent pe faptul că huțulii ajungeau în Moldova inițial ca prădători, venind din Galiția. Această descriere sugerează o percepție negativă a huțulilor în acea perioadă, fiind asociați cu activități criminale. Deși inițial acești huțuli veneau cu intenții de pradă, mulți dintre ei s-au stabilit permanent în zona montană a Moldovei. Acest lucru sugerează că migrația lor nu a fost doar un fenomen temporar legat de jafuri, ci a dus și la o stabilire permanentă și, probabil, la integrarea treptată în viața locală. Percepția huțulilor ca fiind „tâlhari” ar putea fi influențată de sursele vremii și de tensiunile dintre comunitățile sedentare și cele migratoare, precum și de conflictul de interese dintre aceste grupuri în accesarea resurselor.

Huțulii și Pocuția: relații între origine și topografie

Istoricul Ion Nistor sugerează că numele „huțan” ar fi derivat dintr-un nume topografic, format după modelul altor denumiri etnice românești, cum ar fi „moldovan” sau „ardelean,” care indică originea geografică a unei populații. În acest caz, patria de origine a huțanilor ar fi fost în munții Pocuției, o regiune situată în nordul Carpaților, în partea de vest a Ucrainei de astăzi (fosta regiune Galiția): „Numele de huțan pare să derive de la un nume topografic, format după analogia lui moldovan, ardelean etc. Patria huțanilor trebuie căutată în munții Pocuției, de unde ei apoi se lățiră și asupra munților Bucovinei”¹⁹. Teoria pare să fie corectă, mai ales dacă avem în vedere că acest etnonim ar putea fi o parte componentă a cuvântului „Pocuția”. În sprijinul acestei teorii vine și completarea realizată de Dimitrie Onciul care susține că în legendele huțulilor exista un erou pe nume Uz²⁰.

Nistor descrie modul în care huțulii, veniți din Pocuția ruteană, au migrat treptat în Bucovina. Această migrație s-ar fi petrecut într-un context în care munții Bucovinei aveau o populație românească foarte rară. În lipsa unei populații locale semnificative, proprietarii acestor terenuri ar fi primit noii veniți, ceea ce sugerează un proces de colonizare spontană și neconflictuală. Modul în care Ion Nistor descrie acest proces evidențiază o migrație treptată și lentă, nu una bruscă sau forțată. Acești migranți s-au „strecurat” peste graniță, începând cu un număr mic de oameni, dar, în timp, numărul lor a crescut până la câteva mii de familii. Această

¹⁸ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 31.

¹⁹ *Ibidem*, p. 31.

²⁰ Dimitrie Onciul, „Din istoria Bucovinei”, în Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, ediție critică îngrijită și cuvânt înainte de Aurelian Sacerdoțeanu, vol I, București, Editura Științifică, 1968, p. 292, nota 21. Apud Mugur Andronic, *op. cit.*, p. 15.

afirmație subliniază un fenomen demografic ce a avut loc pe parcursul unei perioade lungi, reflectând mobilitatea populațiilor de frontieră și procesul de formare a comunităților etnice în zone montane.

O interpretare remarcabilă asupra etimologiei cuvântului „huțul” provine din cercetările etnografice realizate de Mugur Andronic, care a descoperit o posibilă conexiune cu termenul ucrainean *huțcatesia*, ce înseamnă „a sări în șa”. Această ipoteză a fost menționată de profesorul Mihai Gheorghiu, din Brodina, județul Suceava, și subliniază legătura indisolubilă dintre huțuli și cal, un simbol central al culturii lor. În comunitățile huțule, calul nu este doar un mijloc de transport, ci și o expresie a stilului de viață nomadic și a adaptării la mediul montan dur. De-a lungul timpului, relația huțulilor cu aceste animale a fost transformată într-un simbol al mândriei și al identității etnice, aspect care este reflectat și în ritualuri precum botezul cailor, organizat anual de huțuli.

Vasile Hutopilă, un huțul din Izvoarele Sucevei, ne-a împărtășit o perspectivă fascinantă asupra relației speciale dintre huțuli și cai: „Calul era mai apreciat decât soția unui huțan. El ținea mai mult la un cal decât la familie”. Această afirmație subliniază importanța pe care calul o avea în viața cotidiană a huțulilor, fiind nu doar un mijloc de transport, ci și un partener esențial în munca și viața lor. De asemenea, Vasile Hutopilă a descris ritualul botezului cailor, practicat pentru a asigura sănătatea animalelor: „Botezul se poate face oricând. Se duce calul la pârâu, se cheamă un preot, care sfințește apa și caii, pentru ca în decursul anului să nu ai probleme cu ei”²¹. Astfel, cuvântul „huțul” nu ar fi doar un indicator etnic sau geografic, ci ar conține în esență o legătură profundă cu tradițiile ecvestre. Această origine lingvistică ar putea să releve mai mult decât o simplă etimologie, fiind o fereastră către înțelegerea modului în care huțulii își conceptualizează lumea – prin relația lor cu natura și cu animalele care le definesc traiul în munți.

Rădăcinile dacice și românești ale huțulilor

O altă direcție de cercetare care a câștigat teren pornește de la analiza toponimelor și hidronimelor românești din zonele populate de huțuli. Această abordare lingvistică a dus la formularea unei ipoteze daco-românești a originii huțulilor, sugerând că rădăcinile acestui grup etnic ar putea fi mai strâns legate de autohtonii din Carpați. Faptul că anumite nume de locuri și râuri din aceste regiuni au origine latină sau daco-romană susține această teorie, punând în discuție posibilitatea ca huțulii să fie urmașii unor populații autohtone romanizate, care și-au păstrat o identitate distinctă de-a lungul secolelor.

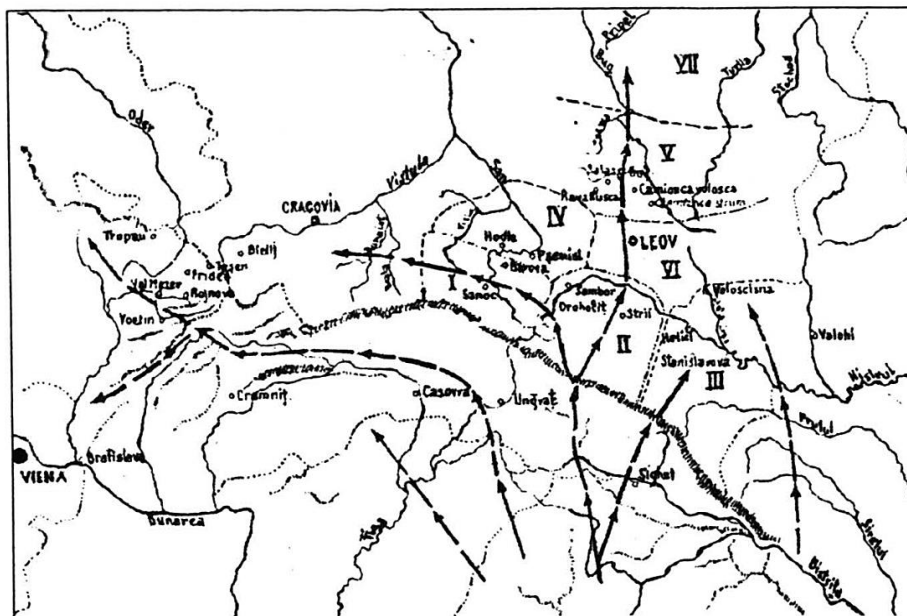
²¹ Informație de teren – informator Vasile Hutopilă, 72 de ani, comuna Izvoarele Sucevei, octombrie 2023.

Mugur Andronic susține astfel că românii au avut o influență majoră în formarea satelor din Galiția, iar multe dintre aceste așezări și-au păstrat tradițiile, legile și obiceiurile românești. De asemenea, numele acestor sate reflectă originea lor valahă, iar valurile de migrație românească au avut un impact semnificativ asupra regiunii, acesta subliniind teoria lui Th. Holban care ajunge la concluzia că numărul acestor așezări ar fi fost și mai mare, estimând până la 400 de sate care au cunoscut diverse grade de colonizare românească. Gustave Le Bon, un renumit sociolog și antropolog francez, cunoscut pentru lucrările sale despre psihologia maselor și influențele culturale, a susținut în cercetările sale că ramura etnică românească a jucat un rol semnificativ în formarea identităților etnice ale cehilor, polonezilor și rutenilor. Le Bon a subliniat că studiile antropologice desfășurate de-a lungul lanțului carpatic, împreună cu cercetările lingvistice și istorice, indică o contribuție importantă a populațiilor românești la configurarea acestor grupuri etnice.

Ion Nistor respinge ferm ipoteza originii daco-române a huțulilor, considerând-o nefondată și lipsită de argumente solide. El subliniază că, deși există opinii care susțin o astfel de origine, acestea nu se bazează pe dovezi concrete. Nistor argumentează că toponimia predominant românească din regiunile huțule din Pocuția, precum și numeroasele cuvinte românești păstrate în limba huțulilor, nu demonstrează o continuitate daco-română. În schimb, el sugerează că huțulii, în momentul expansiunii lor în munții Bucovinei, au găsit deja acolo un strat de populație românească, pe care, în timp, au asimilat-o complet. Astfel, huțulii nu ar fi de origine daco-română, ci ar fi preluat toponimia românească și unele cuvinte din limba localnicilor români, pe care i-au integrat în cultura lor de-a lungul secolelor. Această interpretare scoate în evidență ideea lui Nistor că influențele românești asupra huțulilor au fost rezultatul interacțiunilor culturale și nu o dovadă a originii comune. Totodată, el subliniază procesul de asimilare a românilor din acele regiuni de către huțuli, ceea ce explică persistența elementelor lingvistice și toponimice românești în zonele locuite de huțuli.

În sprijinul acestei teorii este și punctul de vedere al profesorului de slavistică, Emil Kaluzniacki, din Cernăuți care susține că huțulii sunt, de fapt, un neam al urmașilor români care au colonizat Galiția. Ipoteza acestuia nu este singulară și se bazează, așa cum susține Andronic, pe cuvintele de origine românească existente în limbajul huțulilor, mai ales toponime sau cele legate de activitățile din gospodărie: bărbântă, cheag, cofă, Măgura, Secătura, Pietros etc. În plus, Mugur Andronic susține că „la huțuli regăsim instituția cnezatului, caracteristică și pentru colonizarea românească a Carpaților nordici, cnezul conducând o comună cu mai multe cătune, diriguite de vataji, împreună constituind sfatul bătrânilor”²². Iată în acest sens o hartă sugestivă a curentelor de migrație românești în munții Moraviei și Pripet, conform lui Mugur Andronic:

²² Mugur Andronic, *op. cit.*, p. 20.



Curenți de migrație vechi românești între munții Moraviei și Pripet

Pe lângă acestea, deși vorbesc un dialect slav, huțulii împărtășesc cu românii din Bucovina o serie de trăsături culturale: sunt ortodocși și au tradiții, obiceiuri și instrumente muzicale asemănătoare. Aceasta sugerează un proces de influență reciprocă între huțuli și românii din regiune, poate chiar un sincretism cultural care a avut loc de-a lungul timpului.

Această opinie este împărtășită și de poetul Mihai Eminescu, cel care pune în evidență câteva aspecte esențiale punctului nostru de interes. Eminescu îi separă pe huțuli de rutenii veniți din Galiția, considerându-i pe primii o populație autohtonă din nordul Carpaților, adică locuitori originari ai acelor munți. În schimb, rutenii sunt prezentați ca o populație migratoare, stabilită ulterior în zona dintre Nistru și Prut. Huțulii sunt descriși ca un „trib vechi de munte”, cu o viață „de pasăre pibeagă, originală și liberă”. Această metaforă sugerează o existență nomadă, neconvențională și independentă de influențele exterioare, specifică unui stil de viață tradițional și izolat, care nu se conformează normelor sau autorităților statale. Eminescu subliniază că autoritatea austriacă nu are o prezență puternică în comunitățile huțule, sugerând fie nevoia acestora de a-și păstra libertatea, fie o anumită „fugă” sau evitare a controlului impus de oficialii austrieci. Dispariția unor perceptori și funcționari austrieci indică o opoziție față de încercările de impunere a unor reguli externe, poate chiar o formă de rezistență. Deși huțulii par să aibă un comportament rebel față de autoritățile austriece, Eminescu clarifică faptul că aceștia nu sunt dușmanii românilor. Acest lucru indică o coexistență pașnică între cele două comunități și poate chiar o afinitate culturală sau lingvistică, pe care o menționase și anterior:

„Sunt în Bucovina două soiuri de slavi: huțulii, cum se vede un trib vechi de munte, care cuprinde șirul de nord al Carpaților, și rutenii, fugiți din Galiția, așezați între Nistru și Prut. Cei dintâi sunt populație autohtonă și duc un fel de viață care cu greu se poate descrie, viață de pasăre pribeagă, originală și liberă, și nici autoritatea statului austriac nu prea pătrunde printre dânșii, căci perceptori, subprefecți și alții care i-ar prea supăra, dispar câteodată fără urmă. Dar nu aceștia li-s dușmani românilor”²³.

Din această „simpatie abia explicabilă”, Eminescu propune o teorie că huțulii ar putea fi „daci slavizați”, în timp ce românii ar fi „daci romanizați”. Aceasta implică faptul că cele două grupuri ar avea un strămoș comun, dacii, care, în timp, au fost influențați de diferite culturi – huțulii de cea slavă, iar românii de cea romană. Această teorie are la bază similitudinile lingvistice și culturale pe care Eminescu le observă între cele două comunități. Huțulii sunt descriși ca un „trib puțin numeros”, „mărunt la stat și vioi”, ceea ce poate reflecta atât observațiile directe ale lui Eminescu asupra fizionomiei huțulilor, cât și un mod de a sublinia caracterul lor vivace și energic, specific stilului de viață montan și liber: „Din contra, românii le pricep limba lor fără s-o poată vorbi, și ei pricep pe cea română. E cel mai ciudat fenomen de a vedea pe țaranul român de baștină cum ascultă cu atenție la ceea ce-i spune oaspetele său, când se scoboară la câmpie. Și acest oaspete vine poate din munții Tatrei, de cine știe unde, și pricepe românește, fără să fi vorbit vreodată un cuvânt. Din această simpatie abia explicabilă s-ar putea deduce că acești huțuli sunt «daci slavizați», pe când românii care-i pricep fără să le vorbească limba sunt «daci romanizați». Acest trib este puțin numeros, mărunt la stat și vioi”²⁴.

Rădăcini nordice: originea norvegiană/suedeză a huțulilor

Erich Kolbenheyer²⁵ aduce argumente, într-un mod destul de forțat, în ceea ce privește arta populară și broderiile casnice, susținând că din acest punct de vedere, huțulii s-ar asemana cu norvegienii și suedezii. Deși Kolbenheyer sugerează că broderiile huțule ar avea asemănări cu cele norvegiene și suedeze, considerăm că este important de subliniat că diferențele culturale, geografice și istorice dintre aceste două regiuni sunt prea mari pentru a face o astfel de comparație, din punctul de vedere al originii comune.

Symbolismul, materialele folosite și contextul istoric al artei populare huțule sunt profund ancorate în influențele est-europene, balcanice și slave, ceea ce le conferă un caracter unic, greu de comparat cu tradițiile scandinave, modelate de mitologia nordică și resursele naturale specifice regiunii. Pe lângă aceasta, un punct

²³ Mihai Eminescu, *Opere*, vol. 9, *Publicistică. 1870–1877*, București, Editura Academiei R.S.R., 1980, p. 209.

²⁴ *Ibidem*, p. 209.

²⁵ Erich Kolbenheyer, *op. cit.*

care ar putea fi adus în discuție în ceea ce privește similaritățile dintre cele două neamuri se referă la anumite asemănări fizice între huțuli și populațiile nordice, însă dacă despre norvegieni se spune că au statura relativ înaltă, Eminescu spune despre huțuli că sunt „mărunți la stat”.

Această teorie este astfel una neobișnuită și marginală în comparație cu cele mai răspândite ipoteze care le atribuie origini slave sau daco-slave. Huțulii vorbesc un dialect ucrainean și au obiceiuri strâns legate de culturile slave și românești. Dacă ar fi avut o origine nordică, ne-am aștepta să găsim urme mai clare ale acestei moșteniri în cultura, obiceiurile sau limba lor, ceea ce nu este cazul.

Influențe turcice în denumirea huțulilor: cazul „Uții”

Ion Nistor amintește că numele huțulilor ar putea fi un derivat de la cuvântul „Uți”, ce reprezintă o populație de origine cumană²⁶, existând astfel ca nume topografic. Grupul cumanic a fost un popor de origine turcă, jucând un rol important în Europa de Est în Evul Mediu. Ei au migrat din stepele Asiei Centrale către Europa, ajungând astfel în zonele actuale din Ucraina și România.

Pe lângă istoricul Ion Nistor, care a prezentat ipoteza originii turcice a huțulilor, de la populațiile de uzi sau cumani slavizați, există și alți cercetători care au vehiculat această teorie. George Ivănescu²⁷, de exemplu, a făcut legătura între huțuli și populațiile turcice, văzând în huțuli urmași ai unor grupuri migratoare turcice care s-au slavizat în decursul timpului. La rândul său, Szaraniewicz, citat de Mugur Andronic, a explorat această teorie, argumentând că amestecul cultural dintre populațiile turcice și cele slave din zona Carpaților ar putea explica trăsăturile specifice ale huțulilor. Biderman adaugă faptul că influențele cumane ar fi putut avea un impact considerabil asupra dezvoltării culturale și lingvistice a huțulilor, susținând astfel o origine turcică. Prin aceste cercetări, teoria unei origini turcice devine o ipoteză solidă, susținută de diverși specialiști.

Origine scitică

Etnograful R. F. Kaindl²⁸ a susținut că huțulii sunt, de fapt, urmașii slavilor care au fost influențați și parțial asimilați de sciți. Conform acestei teorii, huțulii ar

²⁶ Dacă „uți” se referă la un anumit subgrup cumanic, ar fi interesant de cercetat și posibilele mențiuni în cronicile medievale sau în studiile despre cumani în Balcani și în regiunile învecinate. Aceștia puteau fi o populație de origine turcică slavizată pe parcurs. Pot apărea surse în cronicile medievale sau studii de istorie turcică, însă acesta nu este obiectul nostru de interes în cercetarea de față.

²⁷ G. Ivănescu, „Originea huțulilor și a tuhoților”, în „Analele Universității din Timișoara”, seria Științe filologice, I, 1963, p. 311. Apud Mugur Andronic, *op. cit.*, p. 16.

²⁸ R. F. Kaindl, *Die Huzulen. Ihr Leben, ihre Sitten und ihre Volksüberlieferung*, Wien, 1894. Apud Mugur Andronic, *op. cit.*, p. 16.

fi descendenți ai slavilor care, în urma contactului cu sciții, au adoptat unele dintre trăsăturile și tradițiile acestora, contribuind astfel la formarea identității culturale distincte a huțulilor. Tot din studiul lui Mugur Andronic aflăm că Kochkov a avut o viziune similară în ceea ce privește originea huțulilor, considerându-i drept descendenți ai sciților sau chiar ai tracilor. Potrivit acestei perspective, huțulii ar fi moștenitorii direcți ai acestor popoare antice, care au lăsat o amprentă durabilă asupra identității și culturii huțulilor din regiunea Carpaților.

Origine vandalică

Deși Victor Spinei²⁹ a propus teoria vandalică privind originea huțulilor, această ipoteză se confruntă cu anumite probleme semnificative. În primul rând, nu există dovezi arheologice și istorice directe care să confirme prezența vandalilor în regiunea Carpaților în perioada în care huțulii s-au stabilit acolo. În plus, cultura și tradițiile huțulilor prezintă caracteristici distincte care nu se aliniază cu cele cunoscute ale vandalilor. Cercetările etnografice și istorice sugerează că huțulii au fost influențați mai degrabă de populații slave, rutene, ucrainene și nu de vandali. Prin urmare, teoria vandalică pare mai puțin susținută de dovezi și mai puțin compatibilă cu contextul cultural și istoric al huțulilor.

În urma numeroaselor teorii și contradicțiilor privind originea huțulilor, putem formula o concluzie proprie, aliniată teoriilor istoricului Ion Nistor, care, în opinia noastră, a realizat cel mai bine documentat (și printre puținele) studii referitoare la acest subiect. Originea huțulilor trebuie căutată în Galiția, în special în zona Pocuției, de unde elementul rutenesc a început să migreze către Bucovina în secolele al XVI-lea – al XVII-lea, stabilindu-se în satele menționate anterior. Din cauza faptului că populația din aceste zone era relativ redusă numeric, huțulii s-au așezat pe aceste locuri. Totuși, fiind o populație migratoare constantă, la sosirea altor huțuli din Pocuția, cei deja stabiliți vindeau terenurile ocupate și se retrăgeau mai adânc în munți. Dacă în trecut românii din aceste regiuni erau asimilați de huțuli, astăzi, paradoxal, procesul este invers. Satele huțule se golesc tot mai mult, fie din cauza emigrării masive în alte țări în căutarea unui loc de muncă, fie pentru că, la recensăminte, huțulii autentici refuză să se declare ca atare, din cauza stereotipurilor discutate anterior, alegând în schimb să se identifice drept români sau, într-un procent foarte mic, ucraineni.

²⁹ Victor Spinei, *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, p. 137.

Cu toate acestea, huțulii, chiar și involuntar, rămân păstrători ai unor tradiții, obiceiuri și ritualuri distincte, care se evidențiază în mod clar în comparație cu specificul românilor bucovineni. De la costumul popular, până la elementele gastronomice, ornamentica tradițională a caselor și arta lor surprinzătoare, huțulii își mențin o identitate aparte, chiar dacă aleg să se declare români. Conștiința apartenenței la neamul lor și capacitatea de a transmite aceste trăsături etnofolclorice le permit să își păstreze individualitatea, chiar sub numele de „români.”

Cercetările etnografice și istorice au scos la iveală, astfel, aproximativ zece teorii distincte privind originea huțulilor, fiecare încercând să explice formarea și evoluția acestui grup etnic dintr-o perspectivă diferită.

BIBLIOGRAFIE

1. Andronic, Mugar (redactor), *Huțulii, o minoritate din Bucovina*, Societatea Culturală „Ștefan cel Mare” – Bucovina și Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, Suceava, 1998.
2. Bălan, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. VI, 1760–1833, București, Editura Casei Școalelor și a Culturii Poporului, 1942.
3. Caraman, Petru, „Frescă huțulă”, în „Însemnări ieșene”, Iași, anul V, vol. XIII, nr. 3, 1940.
4. Eminescu, Mihai, *Opere*, vol. 9, *Publicistică. 1870–1877*, București, Editura Academiei R.S.R., 1980.
5. Grigorovitz, Emanuil, *Dicționarul geografic al Bucovinei*, București, Atelierele grafice „Socec & Co., Societate Anonimă”, 1908.
6. Iorga, Nicolae, *Neamul românesc în Bucovina*, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva”, 1905.
7. Kolbenheyer, Erich, *Motive der hausindustriellen Stickerei in der Bukowina*, Viena, 1912.
8. Nimigeanu, George, „Huțanii din Bucovina. Studiu de geografie umană și etnografie”, extras din „Revista Geografică Română”, București, anul IV, fasc. II–III, 1941.
9. Nistor, Ion, *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic*, Viena, Lipsca, Librăriile „Socec & Comp. și C. Sfetea”, 1915.
10. Pătruț, Ioan, *Fonetica graiului huțul din Valea Sucevei*, București, Editura Academiei R.P.R., 1957.
11. Spinei, Victor, *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997.
12. Informație de teren – informator Vasile Hutopilă, 72 de ani, comuna Izvoarele Sucevei, județul Suceava, 2023.